

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ПРОФЕСОРСЬКО- ВИКЛАДАЦЬКОМУ ТА КЕРІВНОМУ СКЛАДУ ЩОДО РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ САПЕРІВ У ПРОЦЕСІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ

Рекомендації розроблено за підсумками дисертаційного дослідження. При розробці рекомендації враховано вимоги державних і відомчих нормативно-правових актів, міжнародних стандартів протимінної діяльності, досвід підготовки фахівців розмінування в Україні та за її межами. Рекомендації можуть бути використані при організації та проведенні підготовки фахівців з розмінування, зокрема саперів (розмінування).

Ключові слова: методичні рекомендації, вимоги державних і міжнародних стандартів, підготовка фахівців з розмінування.

Постановка проблеми. Головними цілеформуєчими суб'єктами для системи вищої та професійно-технічної освіти є, перш за все, сфера праці та сфера суспільних відносин у державі. Система освіти має підпорядковане відношення і виконує соціальне замовлення цих суб'єктів. І саме актуальність протимінної діяльності в сучасних умовах є тим чинником, який робить необхідною підготовку фахівців з розмінування всіх рівнів.

З прийняттям Закону України від 22 грудня 2004 р. №2281-IV “Про прийняття Протоколу про вибухонебезпечні предмети-наслідки війни” наша держава взяла на себе зобов'язання проводити операції в галузі протимінної діяльності (далі – ПМД) відповідно до міжнародних стандартів протимінної діяльності (IMAS) [1]. Ключовою і найбільш складною частиною ПМД є розмінування місцевості та об'єктів.

Завдання з розмінування (виявлення, знешкодження та знищення) вибухонебезпечних предметів виконуються групами піротехнічних робіт Державної служби надзвичайних ситуацій, групами розмінування Збройних Сил України та Держспецслужби транспорту. Зростання обсягів та складності завдань з розмінування внаслідок проведення антитерористичної операції на сході України вимагає розроблення єдиних кваліфікаційних вимог до фахівців з розмінування всіх рівнів та всіх зацікавлених міністерств і відомств, розроблення державних стандартів та вдосконалення системи підготовки, підтримання рівня підготовки та підвищення кваліфікації фахівців з розмінування. Саме це підтверджує актуальність розробки рекомендацій щодо підготовки військовослужбовців і працівників за посадою “сапер (розмінування)” [2, 3, 4, 5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В умовах ведення неоголошеної війни на сході України актуальною є підготовка фахівців деяких військових спеціальностей. Фахівці інженерної справи, до яких відносяться і сапери, потребують особливого відношення з боку держави. Тому, нами проведено аналіз наукових досліджень в цьому напрямку. Теоретико-методологічні основи розробки методичних рекомендацій науково-педагогічним працівникам, а також методику дослідження розкрито

в роботах таких вчених: С. Архангельського, Ю. Бабанського, Н. Волкової, Г. Гапоненка, С. Дякова, А. Окіпняка, В. Ортинського, В. Петрук, В. Ягупова та багатьох інших, до наукових праць яких ми зверталися. Основну мету впровадження методичних рекомендацій ці дослідники вбачали в реалізації певних напрацювань і досліджень у навчально-виховному процесі підготовки фахівців-професіоналів. Підґрунтям для розробки рекомендацій є проведене дисертаційне дослідження і математична перевірка результатів.

Наприклад, у дослідженні Д. Окіпняка проведено дослідження теоретико-методичного обґрунтування й експериментальної перевірки дієвості педагогічних умов підготовки майбутніх фахівців із гуманітарного розмінування.

Отже, науковцями досить докладно висвітлено аспекти підготовки фахівців, спроможних виконувати підводні підривні роботи, завдання міжнародного гуманітарного розмінування, але в працях науковців не розглянуто проблеми підготовки фахівців саперної справи (розмінування).

Метою статті є надання методичних рекомендацій професорсько-викладацькому та керівному складу щодо розвитку професійної компетентності саперів у процесі підвищення кваліфікації.

Виклад основного матеріалу. Наше дослідження ґрунтувалось на основних документах, що регламентують діяльність у сфері освіти та виконанні завдань з розмінування.

Нами розроблені рекомендації які на нашу думку допоможуть створити систему підготовки фахівців з розмінування. Всі суб'єкти системи освіти в своїй діяльності керуються вимогами законів України та інших законодавчих актів.

У вищих навчальних закладах Міністерства оборони України рекомендуємо створити навчальні підрозділи, які можуть готувати фахівців з розмінування та знешкодження вибухонебезпечних предметів, але за погодженням з відповідним вищим командуванням та замовником, в інтересах якого проводитиметься підготовка.

Рекомендуємо організувати і здійснювати підготовку офіцерського складу в умовах факультету підготовки спеціалістів інженерних військ та військ радіаційного, хімічного та біологічного захисту Академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного. Факультет здійснює підготовку фахівців інженерних військ за кількома спеціалізаціями, одна з яких “Управління діями підрозділів інженерних військ” за змістом підготовки найбільш наближена до підготовки фахівців з розмінування. Випускники факультету після додаткової підготовки в Центрі розмінування можуть призначатися на посади командирів груп (відділень) розмінування.

У військових вузах не готують фахівців з розмінування для органів військового управління та органів управління міністерств і відомств. У даний час постає питання підготовки таких фахівців. З метою комплектації посад у цих структурах, насамперед, рекомендуємо запровадити курси підвищення кваліфікації для офіцерів, які вже мають відповідну освіту.

Проведене нами дослідження дозволило розробити рекомендації щодо організації підготовки військовослужбовців і працівників за посадою “сапер (розмінування)”.

Відповідно до вимог постанови Кабінету Міністрів України від 08.08.2007 р. № 1019 “Про ліцензування діяльності з надання освітніх послуг” навчальні заклади та інші юридичні особи (далі – навчальні заклади) або фізичні особи – підприємці розпочинають діяльність з надання освітніх послуг після отримання ліцензії для провадження діяльності з надання освітніх послуг (далі – ліцензія). Для здійснення освітньої діяльності навчальні заклади повинні мати:

1. *Навчальні підрозділи укомплектовані необхідною кількістю педагогічних (науково-педагогічних) працівників з відповідною фаховою підготовкою та підрозділи забезпечення навчального процесу. Кваліфікаційні вимоги до педагогічних (науково-педагогічних) та технічних працівників визначаються законами України та постановами Кабінету Міністрів України в галузі освіти, нормативно-правовими документами Міністерства освіти і науки України, що зареєстровані Міністерством юстиції України.*

Стосовно підготовки саперів (розмінування), то це повинні бути викладачі та інструктори, які мають досвід викладацької роботи та практичний досвід виконання завдань з розмінування не менше 3-х років. Наприклад, всі викладачі та інструктори Центру розмінування мають досвід виконання завдань з розмінування в мирний час, під час проведення антитерористичної операції, або в миротворчих місіях.

2. *Відповідне матеріально-технічне забезпечення:*

навчальні кабінети, лабораторії, класи, оснащені засобами навчання та іншими дидактичними матеріалами відповідно до вимог навчальних планів і програм;

навчально-виробничі майстерні, лабораторії, полігони, дільниці, оснащені навчальним обладнанням, навчально-методичною документацією, дидактичними матеріалами, для повного і якісного забезпечення практичної підготовки;

бібліотеку (за винятком курсового навчання).

Навчальні, навчально-виробничі, побутові, спортивні та інші приміщення і споруди повинні відповідати санітарно-гігієнічним нормам. Навчальний заклад має бути власником або орендарем навчально-матеріальної бази (приміщень, відповідного обладнання, устаткування тощо).

Під час підготовки саперів (розмінування), відповідно до вимог міжнародних та державних стандартів, заняття повинні проводитися з використанням діючих засобів захисту, пошуку, ідентифікації, знешкодження та знищення вибухонебезпечних предметів, засобів орієнтації та фіксації небезпечних ділянок місцевості, засобів маркування, елементів робочого майданчика розмінування, робочого інструмента та оснащення сапера, саме тих, які використовуються при виконанні завдань з розмінування місцевості та об’єктів. Заняття повинні проводитися в умовах, максимально наближених до реальних умов виконання завдань. Це дозволяє

досягнути максимальної готовності до виконання завдань відразу після закінчення підготовки.

Для цього рекомендуємо навчальним закладам, що проводять підготовку саперів (розмінування), обладнати такі спеціалізовані класи, майданчики, містечка та навчальні поля:

клас мінної безпеки; клас вибухових речовин і засобів підривання; клас вибухонебезпечних предметів; клас засобів розмінування та захисту сапера; клас саморобних вибухових пристроїв; клас міні-полігонів; майданчик практичної роботи з міношукачами; містечко розмінування зі «Смугою сапера»; містечко інженерних загороджень; містечко саморобних вибухових пристроїв; підривне поле.

Крім того, для проведення занять рекомендуємо мати спеціальну техніку та обладнання.

3. Відповідне навчально-методичне забезпечення з професії, а саме:

кваліфікаційну характеристику, навчальний план, програму професійної підготовки, затверджені в порядку, встановленому Міністерством освіти і науки України;

робочі навчальні плани, навчальні та робочі навчальні програми з дисциплін теоретичного навчання та професійно-практичної підготовки, затверджені в установленому порядку;

навчально-методичні матеріали для виконання лабораторно-практичних, навчально-виробничих та інших навчальних робіт слухачів, курсантів, передбачених навчальним планом і навчальними програмами;

необхідні підручники, посібники, довідкова та інша навчальна література (не менше одного підручника (посібника) за списком основної рекомендованої робочими програмами дисциплін літератури на трьох слухачів, курсантів).

4. Розроблені навчально-методичні документи з планування навчально-виробничого процесу:

робочі навчальні плани за професіями для рівня підготовки;

робочі навчальні програми з навчальних предметів і професійно-практичної підготовки, що передбачені робочими навчальними планами;

поурочно-тематичні плани з навчальних предметів;

перелік практичних і тактико-спеціальних занять з професії на курс навчання;

плани занять (уроків);

розклад занять.

Ретроспективний аналіз підготовки саперів дозволив відпрацювати рекомендації щодо формування професійної компетентності військовослужбовців та працівників за посадою “сапер (розмінування)”.

Складність професії і вимоги до неї визначають необхідні особистісні якості та професійні компетентності. Не виникає сумнівів, що особа, яка виконує інтелектуальний труд або використовує високотехнологічні засоби потребує додаткових окремих знань і високої кваліфікації. Сапер

(розмінування) під час виконання завдань використовує складне обладнання, робототехніку, комп'ютерні технології. Він має справу не тільки з простими мінами, а й з мінами, які мають складні електронні пристрої, саморобними вибуховими пристроями, що виготовлені із застосуванням сучасних технологій, тобто виконує складні спеціалізовані завдання з мінно-вибухової справи в нестандартних ситуаціях.

Відповідно до вимог Національної рамки кваліфікацій рекомендуємо професійну компетентність фахівців з розмінування визначати не традиційними “знати”, “уміти”, “мати навички”, а за більш ширшими вимогами: знання та розуміння понять у професії, умінням виконувати завдання професії, умінням професійної комунікації, ступенем самостійності під час виконання завдань, ступенем відповідальності за виконання завдань. Нами розроблені і запропоновані критерії, показники та рівні оцінювання професійно важливих якостей фахівців-саперів про які ми писали раніше.

Виходячи з вищезазначених проблем, у підготовці фахівців радимо врахувати запропоновану нами раніше Національну рамку кваліфікацій, критерії оцінювання професійної компетентності саперів (розмінування), що розроблено і рекомендовано до застосування і реалізації. Крім того, радимо врахувати досвід підготовки фахівців, що накопичено в Центрі розмінування.

Практичному розв'язанню проблеми розвитку професійної компетентності фахівців-саперів в умовах Центру розмінування України допоміг аналіз концептуальних підходів до її розкриття, з'ясування змісту поняття та структури, а також спроби розробки моделі підготовки такого фахівця.

Комплексний підхід до самого процесу моделювання такого складного об'єкта, яким є навчальна діяльність, дозволив всебічно охопити цей процес. Науковці по-різному трактують термін “модель”, одностайного тлумачення не виявлено, що пов'язано передусім з тим, що це поняття є багатомірним, оскільки застосовується практично в кожному виді людської діяльності. На думку вчених, дидактичне моделювання розуміється як система дій, яка забезпечує адекватне засвоєння модельованих властивостей, зв'язків і відношень пізнавального та перетворюваного об'єкта. З наукових позицій також є трактування, що в сучасній педагогічній теорії та практиці дослідження педагогічних умов найбільшої ефективності досягають за допомогою моделей, які дають можливість теоретично досліджувати будь-яке педагогічне явище чи навчально-виховний процес.

Враховуючи вищезазначене, на рисунку 1 подано модель розвитку професійної компетентності фахівця-сапера.

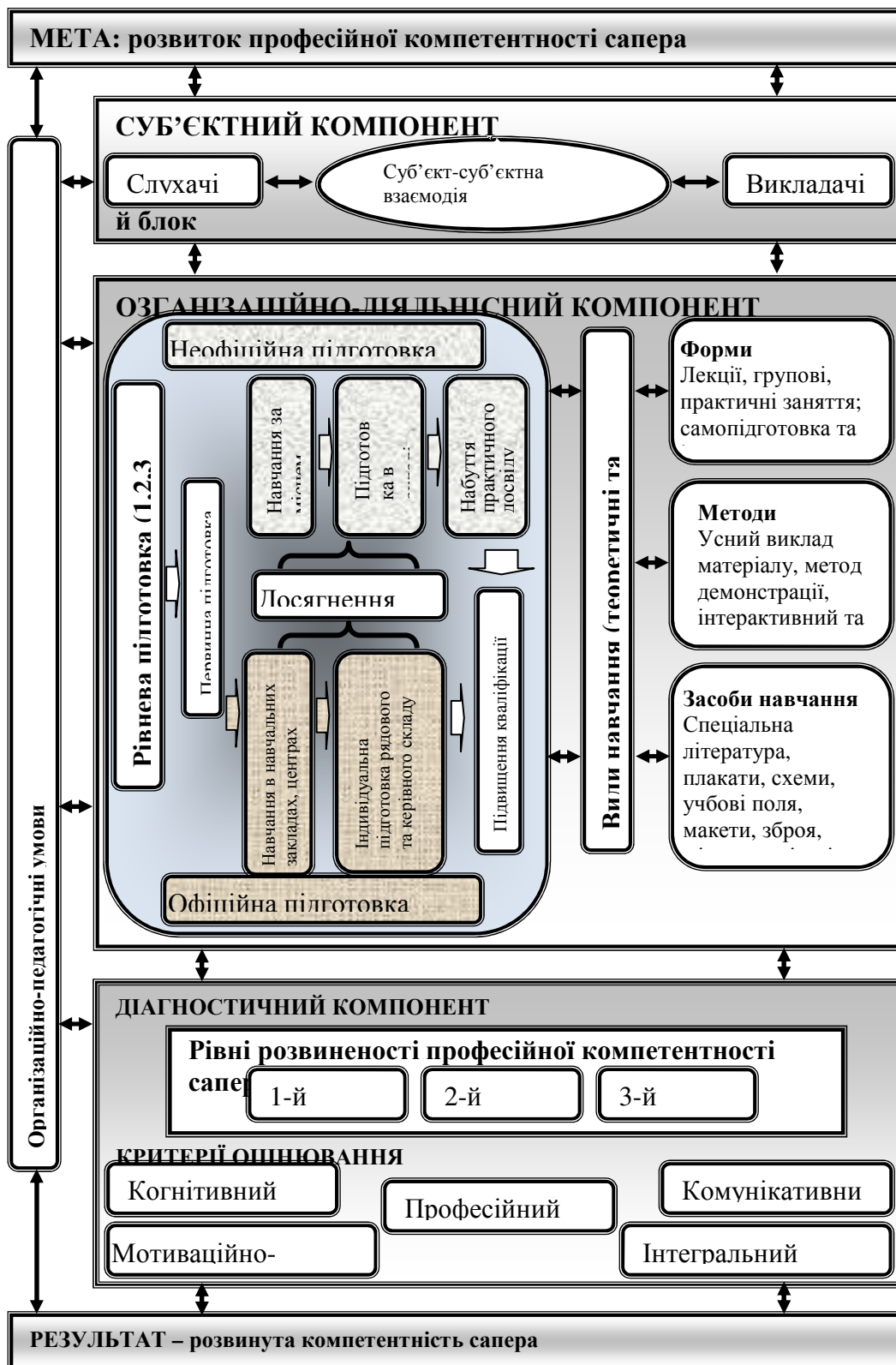

Рисунок 1. Модель підготовки саперів на компетентнісній основі з урахуванням міжнародних стандартів IMAS

Висновки та перспективи подальших досліджень. На основі викладеного можна зробити висновки, що реалізація даних рекомендацій дозволить:

запровадити таку систему підготовки фахівців з розмінування, яка б відповідала сучасним і перспективним потребам національної безпеки;
забезпечити впровадження та безперервний розвиток кваліфікації фахівців з розмінування впродовж професійної діяльності;
сприяти задоволенню потреб усіх зацікавлених міністерств і відомств кваліфікованими фахівцями з розмінування всіх рівнів;
відпрацювати єдині для всіх зацікавлених керівних структур кваліфікаційні вимоги до фахівців з розмінування;

ЛІТЕРАТУРА

1. МСПМД (IMAS) 09.30. Друге видання. [Електронний ресурс]. – Директор, Служба ООН з питань протимінної діяльності (ЮНМАС), 380 edition Avenue, M11023 New York, NY 10017 (Нью-Йорк), USA (США) Поправка 4, червень 2013 р.: Режим доступу : www.mineactionstandards.org – Заголовок з екрана.
2. Доповідь начальника інженерних військ ЗСУ начальнику Генерального штабу ЗСУ. – Генеральний штаб Збройних Сил України. Управління начальника інженерних військ Збройних Сил України, код 22991115 від 20.03.2003 р. № 118/2/1022. – Київ, 2003. – 4 с.
3. Developing mine action legislation. – Geneva International Centre for Humanitarian Demining, 2003. – 10 с.
4. Світовий рух за заборону протипіхотних мін. Відповідь України? /Уклад. В. Піховшек та інші. Український незалежний центр політичних досліджень. – Київ: УНЦПД, 1999. – 226 с.
5. Звіт про оперативне завдання “Розробка довідника з питань захисту населення від ВМП”, шифр “Юрист” (заключний). – м. Кам’янець-Подільський: Військовий інженерний інститут ПДАТУ, 2006. – 156 с.

В.Г. Родиков
Центр разминирования Украины

МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ ПРОФЕССОРСКО-ПРЕПОДАВАТЕЛЬСКОМУ И РУКОВОДЯЩЕМУ СОСТАВУ О РАЗВИТИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ САПЕРОВ В ПРОЦЕССЕ ПОВЫШЕНИЯ КВАЛИФИКАЦИИ

Рекомендации разработаны по итогам диссертационного исследования. При разработке рекомендаций учтены требования государственных и ведомственных нормативно-правовых актов, международных стандартов противоминной деятельности, опыта подготовки специалистов разминирования в Украине и за её пределами. Рекомендации могут быть использованы при организации и осуществлении подготовки специалистов по разминированию, в том числе саперов (разминирование).

Ключевые слова: методические рекомендации, требования государственных и международных стандартов, подготовка специалистов по разминированию.

TEACHING AND COMMAND STUFF METHODOICAL RECOMMENDATIONS ON SAPPERS PROFESSIONAL COMPETENCE DEVELOPMENT WHILE QUALIFICATION IMPROVEMENT

The recommendations were developed on the research work basis. The state standards, departmental normative legal acts and international mine action activity requirements in Ukraine and abroad were taken into the consideration.

The recommendations are beneficial while mine action specialists training in military and civilian institutions, training centers and the commercial entities of the Ministry of Defense, State Emergence Service. Besides they can be applied while mine action experts qualification monitoring as well as while mine action activity standards and state regulations improvement including professional and technical training. The article reviews and offers main directive documents regulating the demining experts training, and promotes the organization of it. The list of directive documents of the international mine action standards is added.

The conceptual approaches to the professional competence development were determined that facilitated its practical solution and clarification of contest and conceptual structure.

We offered mine action specialists training system recommendations and the list of normative legal resources and documents that will enable mine action activity development implementation. The recommendations on the military competence development and the demining experts competence are also worked out. The sappers and mine action experts professional competence evaluation criteria were created and are recommended to be applied.

We developed the training standards and designated the perspectives of future research in this field.

Keyword: methodical recommendations, state and international standard requirements, mine action specialist training.